

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ
Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Hugo Šojaus asmeninės bibliotekos knygos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje

Anotacija. Šilokarčemos (dab. Šilutė) dvaro savininkas Hugas Šojus (Hugo Scheu, 1845–1937) buvo sukaupęs turtingų kolekcijų. Sukauptos vertybės ir kadaise turėta vertinga lituanistinių leidinių biblioteka po Antrojo pasaulinio karo audrų išsibarstė – vienos buvo sunaikintos, kitos nugulė atminties institucijose. Norint atkurti H. Šojaus asmeninę biblioteką, vis dar stinga išsamių mokslinių tyrimų. Specialių istoriografijos darbų, skirtų dvarininko bibliotekos istorijai, nėra. Neturima pakankamai duomenų, leidžiančių susidaryti vaizdą apie kadaise buvusią vertingą H. Šojaus lituanistinę biblioteką, stinga išsamesnių ir tikslesnių žinių apie tai, kaip, kada ir kokiais būdais knygos pateko į Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteką (toliau – LMAVB). Kadaise H. Šojui priklausiusios knygos buvo išdalintos institucijoms, kitos – išsklaidytos ar sunaikintos. Šiuo metu žinoma, jog 18 H. Šojui priklausiusių leidinių saugoma Šilutės muziejuje, 1 – Povilo Višinskio bibliotekoje Šiauliuose, kitos – LMAVB. Šio straipsnio tikslas – remiantis spaudoje pasirodžiusiomis publikacijomis, susijusiomis su H. Šojaus asmenine biblioteka, išnagrinėti dvarininko bibliotekai priklausiusius leidinius, šiaudien saugomus LMAVB. Straipsnyje pirmą kartą apibūdintas H. Šojaus asmeninės bibliotekos paveldas, saugomas LMAVB. Tyrimo metu nustatyta mažiausiai 15 leidinių, priklausiusių H. Šojui.
Esminiai žodžiai: Hugas Šojus; asmeninė biblioteka; bibliofilijos paveldas; asmeninių bibliotekų istorija; knygos kultūra; lituanistika; Prūsų Lietuva; Šilutė; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

Įvadas. XIX–XX a. sandūros Šilutė neįsivaizduojama be aktyvaus visuomenės ir kultūros veikėjo, Šilutės miesto mecenato Hugo Šojaus (Hugo Scheu, 1845–1937). Pagal kilmę vokiečių, bet iš Klaipėdos krašto kilęs H. Šojus suvokė lietuvininkų kultūros svarbą. 1889 m. jis įsigijo Šilokarčemos (dab. Šilutė) dvarą, pradėjo kaupti etnografinius ir archeologinius rinkinius, meno vertybes. Dvare buvo sukaupia dokumentų ir žemėlapių kolekcija, taip pat vertinga lituanistinė biblioteka.

Specialių istoriografijos darbų, skirtų H. Šojaus asmeninės bibliotekos istorijai ar jos rekonstrukcijai, nėra. Glaudus jo santykis su knygomis ne kartą pabrėžtas įvairiose H. Šojaus veiklai skirtose publikacijose, minėta kadaise dvare buvusi didelė mokslinė vertė turėjusi jo asmeninė biblioteka. Taip pat nėra išlikusio dvarininko turėtos bibliotekos knygų katalogo, kuris galėtų suteikti daugiau informacijos apie jo kolekcijoje buvusius leidinius. Žinių ir lakoniškų užuominų apie buvusią vertingą lituanistinę biblioteką randama tik H. Šojaus gyvenimo veiklai skirtose publikacijose, amžininkų prisiminimuose.

H. Šojaus asmeninės bibliotekos kūrimui reikšmės turėjo platus jo interesų spektras, akiratis ir veikla. Dvarininkas buvo apsuptas intelektualų – bendravo su Karaliaučiaus universiteto mokslininkais, sudarė jiems sąlygas Klaipėdos krašte rengti archeologines ir etnografines eks-

pedicijas, talkininkavo renkant tautosaką. Būdamas plačių interesų žmogus, įvairiu laikotarpiu H. Šojus ėjo atsakingas valdžios pareigas (buvo išrinktas į Klaipėdos apskrities valdybą, buvo Šilutės apskrities valdybos narys, Šilutės apskrities viršininkas, užėmė Rytų Prūsijos žemės ūkio kredito ir draudimo įstaigos generalinio direktoriaus vietą ir kt.), buvo daugelio visuomeninių, kultūrinių draugijų (Karaliaučiaus senovės draugijos „Prussia“ (vok. *Altertumsgesellschaft Prussia*, veikė 1844–1944), Karaliaučiaus gamtos ir ekonomikos draugijos (vok. *Physikalisch-ökonomische Gesellschaft*, įsteigta 1790), Tilžės Lietuvių literatūros draugijos (vok. *Litauische literarische Gesellschaft*, veikė 1879–1923) ir kt.) narys. 1922 m. už kultūrinę ir visuomeninę veiklą jam buvo suteiktas Karaliaučiaus universiteto filosofijos garbės daktaro vardas.

1944 m. pabaigoje, sovietų armijai užėmus Šilutę ir kariams apsistojus buvusiam H. Šojaus dvare, smarkiai nukentėjo visa tuomet sukaupta kolekcija. Išlikusios kolekcijos nugulė Šilutės muziejuje, archyvo ir lituanistinės bibliotekos dalis buvo perduota LMAVB, taip pat Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai, pasklido po kitas institucijas.

Šio straipsnio tikslas – remiantis spaudoje pasirodžiusiomis publikacijomis, susijusiomis su H. Šojaus asmenine biblioteka, išanalizuoti dvarininko bibliotekai priklausiusius leidinius, šiandien saugomus LMAVB. Straipsnio uždaviniai – aptarti dvarininko asmeninės bibliotekos paveldo likimą bei išnagrinėti H. Šojui priklausiusius leidinius. Kadangi nėra išlikusio H. Šojaus asmeninės bibliotekos katalogo, LMAVB saugomos dvarininkui priklausiusios knygos bus identifikuojamos ir aptariamoms pagal jose rastus nuosavybę patvirtinančius antspaudus. Straipsnyje taikyti analizės, interpretacinis ir kiti tyrimui parankūs metodai.

Hugo Šojus – lietuviams neabejingas vokiečių. H. Šojaus palankumas lietuviams atsispindi jo lituanistinėje veikloje. Jis domėjosi krašto istorija, jaunystėje išmoko lietuvių kalbą. Apie H. Šojaus lietuvių kalbos mokėjimą liudija archyviniai šaltiniai, tarp kurių esama paties H. Šojaus lietuvių kalba rašyto laiško¹. 1919 m. gruodžio 27 d. laiške *Balso*² redaktoriui H. Šojus rašė, jog lietuviškai kalbėti išmoko būdamas 18 metų amžiaus, kuomet įsigijo žemės valdas Šilutės apskrityje. Kaip pats teigia, lietuvių kalbą išmoko gana greitai ir su lietuviais jų gimtąja kalba nesunkiai galėjo susikalbėti³.

H. Šojaus lituanistinius interesus taip pat liudija ne tik priklausymas Tilžės Lietuvių literatūros draugijai, bet ir bendravimas su žinomais lituanistikai neabejingais mokslininkais: Georgu Heinrichu Ferdinandu Neselmanu (Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann, 1811–1881), Aleksandru Teodoru Kuršaičiu (Alexander Theodor Kurschat, 1857–1944), Adalbertu Becenbergeriu (Adalbert Bezenberger, 1851–1922), Hermanu Zudermanu (Hermann Sudermann, 1857–1928) ir kt. Įdomu tai, jog pastarasis, savo parengtas *Lietuviškas apysakas* (*Litauische Geschichten*, 1917) dedikavo brangiam ir gerbiamam draugui – H. Šojui („Seinem lieben und verehrten Freunde Ökonomierat Scheu auf Adl. Heydekrug zugeeignet“).

Skatinamas savo artimo bičiulio, Karaliaučiaus universiteto profesoriaus Adalberto Becenbergerio, H. Šojus domėjosi ir rinko lietuvių tautosaką – užrašinėjo lietuvių kalbos žodžius, dainas, patarles, pasakas ir kt.⁴ Ilgamečiai jo lituanistinės veiklos rezultatai buvo pristatyti 1912 metais, kai surinktos medžiagos pagrindu dvarininkas kartu su žinomu raštijos veikėju, profesoriumi

1 Išlikęs paties H. Šojaus lietuviškai rašytas laiškas tarnui Jonukui, paimtam į kariuomenę. Jame dvarininkas trumpai pasakoją apie ūkio darbus ir kt., rašė, jog žinodamas apie sunkią tarno materialinę padėtį, siunčia jam šiek tiek pinigų kasdienėms išlaidoms, prašė, jog turėdamas laiko, Jonukas jam parašytų ilgą laišką. Daugiau žr.: Hugo Šojaus laiškas Jonukui, Šilutė, XIX a. pab., LMAVB RS F 170-1214.

2 LMAVB RS saugomo minimo dokumento apraše nurodoma, jog laiškas skirtas *Balso* redaktoriui. Manytina, jog minimas leidinys – tautinio sąjūdžio laikraštis *Prūsų lietuvių balsas*, leistas 1919–1920 m. Tilžėje, 1920–1923 m. Klaipėdoje.

3 Hugo Šojaus laiškas *Balso* redaktoriui, Šilutė, 1919, LMAVB RS F 170-35, lap. 1r.

4 Išlikusios su lituanistika susijusios medžiagos žr. LMAVB RS F 170.

A. T. Kuršaičiu parengė ir išleido *Pasakas apie paukščius (Žemaitische Tierfabeln)*. Svarbu pažymėti, jog H. Šojus taip pat bendradarbiavo periodiniuose leidiniuose, sakė proginges kalbas, kūrė eiles, buvo „žinomas ir kaip progingių eilėraščių meistras, pasižymintis taikliu „vietinio dainiaus“ (*Hauspoet der Landschaft*) humoru šeimyninėse šventėse“ (Sembritzki et Bittens 2008, 224).

H. Šojaus lituanistinę veiklą liudija LMAVB Rankraščių skyriuje (toliau – RS) saugomas dvarininko fondas (F 170). Jame gausu lituanistinės medžiagos – lietuvių tarmės užrašų, pasakų, H. Šojaus poetinės kūrybos – progingių eilėraščių, užstalės dainų, eiliuotų sveikinimų ir kt. Lietuviška tematika neretai paliečiama H. Šojaus korespondencijoje.

Hugo Šojaus lituanistinė biblioteka. Daugelis apie H. Šojų rašiusių autorių pažymi, jog jis, be kitų kolekcijų (etnografijos, lietuvininkų baldų, drabužių, krašto buities ir kultūros relikvijų), dvare taip pat buvo sukaupęs didelę asmeninę biblioteką. Deja, asmeninės dvarininko bibliotekos likimas liūdnas. Pokariu menkai tesirūpinta asmeninių bibliotekų paveldo kolekcijomis, turinčiomis istorinę ir bibliofilinę vertę. Kadaisė H. Šojui priklausiusios knygos buvo išdalintos institucijoms, kitos – išsklaidytos ar sunaikintos. Kai kurios dvarininko turėtos knygos pateko LMAVB, Šilutės muziejaus, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio, privačių kolekcininkų ir kt. įstaigų globon. Šiuo metu žinoma, kad LMAVB saugoma 15 H. Šojui priklausiusių leidinių (žr. Priedą)⁵, Šilutės muziejuje – 18 (*Šilutės muziejus*)⁶, Povilo Višinskio bibliotekoje Šiauliuose – 1. Kiek išliko knygų kitose atminties institucijose bei privačių kolekcininkų rankose, nežinoma.

Apie kadaise buvusią gausią dvarininko biblioteką žinių randama archyvuose šaltiniuose. Jau minėtame 1919 m. gruodžio 27 d. laiške *Balso* redaktoriui H. Šojus rašė, jog yra sukaupęs bemaž viską, kas yra parašyta apie lietuvius, taip pat didžiąją dalį lietuvių literatūros („Ich besitze ziemlich alles, was über die Litauer geschrieben ist, und auch den größten Teil unserer einheimischen Litauischen Literatur“)⁷.

Tai, jog H. Šojaus bibliotekoje būta retų ir vertingų XVI–XX a. leidinių, liudija ir su jo testamentu susijęs raštas, parašytas 1936 m. rugsėjo 7 dieną, likus beveik metams iki dvarininko mirties (1937 m. liepos 25 d.)⁸. Jame paminėti H. Šojaus šeimos nariai ir jiems paliekamas turtas. Rašte H. Šojus nurodė, jog savo dukrai Elenai Šojūtei-Rogovskienei (Ellen Scheu-Rogowski, g. 1879) palieka gydytojo Jozefo fon Meringo (Joseph von Mehring, 1849–1908) vadovėlį apie mediciną (*Lehrbuch für Innere Medizin*), taip pat leidžia jai pasirinkti visus kitus leidinius, kurių ji pageidauja. Kaip pavyzdį (neminėdamas knygos pavadinimo), H. Šojus nurodė leidinį apie Šilutės ir Klaipėdos apskričių istoriją. Manytina, jog dvarininkas omenyje turėjo Klaipėdos apskrities mokyklų inspektoriaus, istoriko, kultūros veikėjo Artūro Bitenso (Artur Bittens, 1874–1920) kartu su vokiečių istoriku, lietuvių tautosakos rinkėju ir raštijos darbuotoju Johanu Karlu Zembrickiu (Johann Karl Sembritzki, 1856–1919) 1920 m. parengtą *Šilokarčemos apskrities istoriją (Geschichte des Kreises Heydekrug)*. Juolab, jog pratarmę šiam leidiniui parašė pats H. Šojus. Rašte taip pat rašoma, jog vaikaičiui Vernerui Šojui (Werner Scheu, 1910–XX a. 8 dešimt.) dvarininkas, be kitų daiktų, palieka lietuvišką biblioteką („meine litauische Bibliothek“).

Vis dėlto labiausiai dėmesį patraukia minėtame H. Šojaus rašte esantis įrašas, susijęs su kai kurių itin vertingų knygų palikimu Lietuvos valstybės, visuomenės ir kultūros veikėjui, pir-

5 Yra žinių, jog H. Šojui priklausiusių leidinių LMAVB esama daugiau, tačiau kol kas šiandien tyrėjams jie neprieinami – saugomi LMAVB *depozite*.

6 Kaip nurodoma Šilutės muziejaus internetiniame puslapyje, jie saugo 18 H. Šojui priklausiusių knygų, kurių autentiškumą ir nuosavybę patvirtina dvarininko antspaudai ir signatūros.

7 Hugo Šojaus laiškas *Balso* redaktoriui, Šilutė, 1919, LMAVB RS F 170-35, lap. 2r.

8 Su Hugo Šojaus testamentu susijęs raštas, Šilutė, 1936–1937, LMAVB RS F 170-120, lap. 6r–6v.

majam Lietuvos prezidentui Antanui Smetonai (1874–1944). Jame rašoma, jog dvarininkas nuoširdžiai prašo, kad prezidentas A. Smetona iš H. Šojaus bibliotekos atminčiai pasiimtų Alberto Kojalavičiaus-Vijūko (1609–1677) parengtą pirmąją spausdintą Lietuvos istoriją (1650), Simono Daukanto (1793–1864) veikalą *Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių* (1845), Jono Bretkūno (Johannes Bretke, 1536–1602) *Postilę* (1591), taip pat kartu su Aleksandru Teodoru Kuršaičiu (Alexander Theodor Kurschat, 1857–1944) paties H. Šojaus parengtas *Pasakas apie paukščius* (1913), Hermano Zudermano (Hermann Sudermann, 1857–1928) *Lietuviškas apysakas* (1918) ir teisės mokslų daktaro R. Leveko (Leweck) memorandumą (1924)⁹. Su A. Smetona H. Šojus iš tiesų galėjo būti gerai pažįstamas – įvairiu laikotarpiu užimtos aukštos pareigos, narystė įvairiose draugijose, tikėtina, užtikrino pažintį su įtakingais valdžios ir kultūros atstovais. Kaip rašo D. Barasa: „oficialioje, taip pat ir neoficialioje aplinkoje H. Scheu’ui teko bendrauti su anuometiniu Lietuvos prezidentu A. Smetona, ministru pirmininku E. Galvanausku, Klaipėdos krašto gubernatoriais“ (Barasa 2004, 79).

Išsamesnių duomenų, ar šios H. Šojaus dovanotos knygos pasiekė A. Smetoną, kol kas neturima. Vienoje iš publikacijų, skirtų asmeniniams knygų rinkiniams Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 m. aptarti, Nijolė Lietuvninkaitė rašė, jog „1937 m. tautosakos ir leidėjo H. Šojaus (1845–1937) sūnus padovanojo KUB retų lietuviškų knygų, buvusių tėvo asmeninėje bibliotekoje“ (Lietuvninkaitė 1992, 62). N. Lietuvninkaitė rėmėsi Kauno Vytauto Didžiojo universiteto leistu leidiniu *V. D. universiteto žinios*. Jame 1937 m. lapkričio–gruodžio numeryje buvo rašoma:

Dr. Werneris Scheu, gyvenęs Šilutėje, padovanojo Universiteto Bibliotekai savo mirusio tėvo, Dr. Hugo Scheu, paliktų retų ir vertingų knygų. Tarp jų yra 1591 m. Karaliaučiuje išleistos dvi dalys Jono Bretkūno „Postilla. Tatai esti Trumpas ir Prastas ischguldimas Euangelium nuog Waeliku ik Aduento“, 1650 m. Dancige išleista Albertus Wiluk Kojalowicz „Historia Litvana“, 1845 m. Petrapilyje išleista „Išrašė pagal Senovės Rasztų Jokyb’s Laukys, Budas Senovės Lietuvių Kalnienų ir Žemajtių“ ir kt. (*V. D. universiteto žinios* 1937, 284).

N. Lietuvninkaitė taip pat mini, jog už šią dovaną Vytauto Didžiojo universiteto rektorius¹⁰ V. Šojui nusiuntęs padėką (Lietuvninkaitė 1992, 62). Atidos verta tai, jog šioje publikacijoje esama netikslumų. Remiantis anksčiau minėtu su H. Šojaus testamentu susijusiu raštu, retų lietuviškų knygų Kauno universiteto bibliotekai (toliau – KUB) galėjo padovanoti ne vienas iš dviejų dvarininko sūnų (Erikas Šojus (Erich Scheu, 1876–1929) ar Hugo Šojus jaunesnysis (Hugo Scheu, 1880–1916), o vaikaitis Verneris Šojus. 1937 m. abu H. Šojaus sūnūs jau buvo mirę, o rašte esantis įrašas liudija, jog dvarininkas knygas paliko vaikaitiui V. Šojui.

Galima daryti prielaidą, jog su H. Šojaus testamentu susijusiame rašte nurodyti leidiniai A. Smetonai vis dėlto nebuvo perduoti. Remiantis Kauno Vytauto Didžiojo universiteto leidinyje esančia publikacija, V. Šojus neužtruko įvykdyti senelio testamentą valią – 1937 m. liepos 25 d. mirus H. Šojui, žinutė apie universitetui dovanotas knygas pasirodė jau leidinio lapkričio–gruodžio mėnesio numeryje.

9 Veikiausiai būtent šias knygas H. Šojus itin vertino. XVI a. pasirodžiusi J. Bretkūno *Postilė* ar XVII a. A. Kojalavičiaus-Vijūko Lietuvos istorija dvarininko gyvenamuoju laikotarpiu (XIX a.) jau turėjo būti laikomos bibliografinėmis retenybėmis. *Pasakas apie paukščius* H. Šojus parengė pats, tad veikiausiai manė esant verta paties parengtą veikalą padovanoti A. Smetonai. H. Zudermano apysakos ne tik paties autoriaus buvo dedikuotos H. Šojui, bet kaip nurodoma istoriografijoje, vienoje iš apysakų pavaizduotas H. Šojaus prototipas. Testamente minimas R. Leveko memorandumas tikriausiai yra knygelė, skirta H. Šojaus 80-mečio progai: *Scheu. Generallandschaftsdirektor in Ostpreußen. Zu seinem 80. Geburtsjahr, Königsberg 1924*.

10 Tuo metu (1933–1939 m.) rektorius pareigas ėjo Mykolas Pijus Römeris (1880–1945).

Vėliau skelbtame straipsnyje apie A. Smetonos asmeninės bibliotekos paveldą N. Lietuvinkaitė nurodo, jog didžioji dalis asmeninės A. Smetonos bibliotekos buvo perduota KUB (Lietuvninkaitė 2011, 274–275). Prielaidą, jog H. Šojaus testamentu valia, susijusi su jo turėtomis knygomis, vis dėlto galėjo būti įvykdyta, iš dalies patvirtintų tai, jog A. Smetonos bibliotekoje būta A. Kojalavičiaus-Vijūko Lietuvos istorijos. N. Lietuvninkaitė rašo: „1937 metais A. Smetona padovanojo KUB XVII a. Alberto Vaitiekiaus Kojalavičiaus-Vijūko (1609–1677) dvitomį istorijos veikalą *Historiae Litvanae* (Lietuvos istorija, 1650) <...>“ (Lietuvninkaitė 2011, 282). Tai leistų daryti prielaidą, jog po H. Šojaus mirties (1937) vykdant jo testamentu valią, leidinys A. Smetonai galėjo būti perduotas¹¹. Galbūt A. Smetona savo bibliotekoje turėjo asmeninį A. Kojalavičiaus-Vijūko istorijos egzempliorių ir vėliau jį perdavė KUB? Galbūt V. Šojus KUB perdavė visus A. Smetonai H. Šojaus paskirtus leidinius, tokiu būdu KUB galėjo atsirasti du A. Kojalavičiaus-Vijūko istorijos egzemplioriai – asmeninis A. Smetonos ir H. Šojaus. Tačiau tam patvirtinti dar trūksta išsamesnių tyrimų.

Apie H. Šojaus testamentu vykdymą trumpoje apžvalgoje užsiminė Juozas Skomskis, rašęs, jog „Šeima, vykdydama muziejininko valią, Kauno Vytauto Didžiojo universitetui padovanojo brangiausias vertybes – 1591 m. Karaliaučiuje išleistos Jono Bretkūno „Postilės“ du tomus bei Alberto Vijūko-Kojalavičiaus „Historiae Litvana“ (Skomskis 1998, 20). Įdomu tai, jog apžvalgoje autorius teigia, esą H. Šojus, dar gyvas būdamas, „savo biblioteką ir muziejų laikęs didžiausia šventenybe ir tik iki durų tejsileisdavęs lankytojus; itin nemėgęs smalsuolių, užklydusių, kad stebėtųsi menkniekiais, o nesuvoktų vertybių“ (Skomskis 1998, 20).

Anksčiau minėtoje A. Bitenso ir J. K. Zembrickio parengtoje *Šilokarčemos apskrities istorijoje* taip pat randama žinių apie dvarininko asmeninėje bibliotekoje buvusį vertingą J. Bretkūno *Postilės* egzempliorių: „jos puikių egzempliorių turi krašto ekonomikos patarėjas ponas Šojus Šilokarčemos dvare“ (Sembritzki et Bittens 2008, 66).

Minėta, jog apie H. Šojaus turėtą vertingą lituanistinę biblioteką liudija beveik visi apie jį rašę autoriai. Darius Barasa mini, jog asmeninėje H. Šojaus bibliotekoje būta ne tik J. Bretkūno *Postilės* abiejų tomų, A. Kojalavičiaus-Vijūko lotyniškosios Lietuvos istorijos, bet taip pat ir 1684 m. išleistos Kristupo Hartknocho (Christoph Hartknoch, 1644–1687) Prūsijos istorijos. Tyrėjas pažymi, jog pirmosios dvi knygos, vykdant H. Šojaus testamentu valią, buvo perduotos Kauno Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekai (Barasa 2004, 82). D. Barasa, remdamasis Šilutės muziejuje esančiais archyviniais dokumentais, taip pat nurodo, jog H. Šojaus bibliotekoje buvo ne tik dvarininko testamente minimas S. Daukanto veikalas *Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių* (1845), bet ir kartografinė retenybė laikomas trečiosios laidos (1629) Kasparo Henenbergerio (Caspar Hennenberger) didysis Prūsijos žemėlapis, Frydricho Kuršaičio (Friedrich Kurschat, 1806–1884), Augusto Šleicherio (August Schleicher, 1821–1868), Viliaus Kalvaičio (1848–1914), Jono Basanavičiaus (1851–1927), Karlo Brugmano (Karl Brugmann, 1849–1919), Adalberto Becenbergerio (Adalbert Bezenberger, 1851–1922) ir kt. darbai, taip pat surinkti Karaliaučiaus senovės draugijos „Prussia“, Karaliaučiaus gamtos ir ekonomikos draugijos bei Tilžės lietuvių literatūros draugijos leistų periodinių leidinių visi komplektai (Barasa 2004, 82).

Kristina Jokubavičienė, tyrinėjusi Šilutės H. Šojaus dvare buvusį dailės kūrinių rinkinį, rašė, jog po H. Šojaus mirties dvarą paveldėjo jo vaikai, gydytojas Verneris Šojus (Werner Scheu, g. 1910), kuris 1944 m. su šeima pasitraukė į Vakarų. Antrojo pasaulinio karo pabaigoje H. Šojaus dvaras nukentėjo nuo jame apsistojuusių sovietinės armijos dalinių, vėliau (pokariu) buvo nacionalizuotas (Jokubavičienė 2012, 102). 1945 m. dvaro, muziejaus ir bibliotekos tvarky-

11 Prezidentas A. Smetona iš Lietuvos pasitraukė tik 1940 metais.

toju buvo paskirtas Klaipėdos krašto visuomenės ir kultūros veikėjas Martynas Toleikis (1893–1962). 1945–1949 m. jis inventorizavo po karo išlikusius H. Šojaus kolekcijos eksponatus. M. Toleikio pastangomis nuo sunaikinimo buvo išsaugoti dailės kūriniai ir kitos vertybės. 1945 m. savo atsiminimuose pats M. Toleikis rašė:

Vasario 15 d. Horsto įsakymu [jis tuo metu buvo Šilutės apskrities vykdomojo komiteto pirmininku] pradėdau tvarkyti Šilutės muziejų, anksčiau buvusį dr. Hugo Scheu nuosavybėje ir globoje. Labai indomus darbas. Bet muziejus buvo per praėjusias karo audras visai priterštas, suverstas, daugelio eksponatų (ypatingai medžiaginių, pav., senoviškų lietuviškų suknių, marškinių, „marginių“, išsiuvinėtų baltinių, pirštinių ir t. t.) jau nebebuvo. Tačiau dar daug kas buvo likę. Šaltuose kambariuose ir prie atvirų (išmuštų) langų dirbau ir muziejų, nors paviršutiniškai, vėl sutvarkiau (Toleikis 2008, 197–198).

Tai, jog H. Šojus turėjo vertingą lituanistinę biblioteką, minėjo bibliofilas, istorikas, Lietuvos kariuomenės karininkas, XXVII knygos mėgėjų draugijos (veikė 1930–1940) narys Petras Jakštas. Jis rašė, jog H. Šojus turėjo surinkęs gausią biblioteką, kurioje „buvo beveik visos lietuviškos Mažosios Lietuvos knygos. Tarp jų buvo labai retas Jono Bretkūno Postilės egzempliorius ir dar daug kitų retų leidinių“ (Jakštas 1994, 254). P. Jakšto teigimu, Antrojo pasaulinio karo metais, dvaro savininkams pasitraukus į Vakarų, bibliotekos rinkiniai buvo išsklaidyti, kai kurie – sunaikinti: „ypač nukentėjo biblioteka. Kai dvaras tapo rajono vykdomojo komiteto pagalbiniu ūkiu, ūkio buhalteris J. Toleikis rinkinių likučius surankiojo ir aptvarkė. Jie dabar ir sudaro Šilutės kraštotyros muziejaus pagrindą“ (Jakštas 1994, 254).

Kultūros istorikas, bibliotekininkas Levas Vladimirovas (1912–1998) prisiminimuose apie mokslo metus Šilutėje teigė, jog H. Šojus turėjo sukaupęs didelę etnografinę kolekciją, kurios mokslinė vertė Mažosios Lietuvos istorijai didelė. Kolekciją, L. Vladimirovo teigimu, sudarė archeologinė medžiaga, Klaipėdos krašte rastų monetų rinkinys, taip pat biblioteka, kuri turėjo:

XVI–XVIII amž. Karaliaučiaus lietuviškų leidinių, rankraščių archyvą, įvairias kartotekas su Rusnės žvejų, Ragainės ir Tilžės apylinkių lietuvių tarmių žodžiais. <...> Puikiausia buvo jo biblioteka, kuri užėmė visą salę. Kai 1944 m. rudenį 16-oji lietuviškoji šaulių divizija ties Usėnais prasimušė prie Nemuno, aš išprašiau iš pulko vado leidimą nuvykti į Šilutę tam, kad išsaugočiau H. Šojaus kolekcijas. Deja, dėl vokečių kontrpuolimo šio sumanymo įvykdyti nepavyko. Kiek žinau, iš H. Šojaus rinkinių nedaug kas išliko (Kaunas 1987, 3).

Apie šį 1944 m. L. Vladimirovo vizitą į Šilutę rašo ir J. Skomskis:

Šešioliktosios divizijos karininkas Levas Vladimirovas (vėliau – Vilniaus universiteto bibliotekos direktorius), atžygiavęs į Pagėgius, išgirdo, kad Šilutė užimta. Jis žinojo, kas ten yra ir kas gresia. Todėl nedelsdamas susigavo sunkvežimį, nuvažiavo į dvarą, susikrovė kiek tilpo knygų ir pasuko tiesiai į Vilnių. Dabar šios H. Šojaus brangenybės – Mokslų akademijos Lietuvos aukso fondas. O kitos karo ir pokario suniokotos retos knygos – M. Liuterio bei protestantizmo raštai <...> sudaro šio krašto buities ir kultūros istorijos būsimą centro pamatą (Skomskis 1998, 20).

Įdomu tai, jog H. Šojui priklausiusių leidinių taip pat esama Šiaulių Povilo Višinskio bibliotekoje. Ten saugoma H. Šojui priklausiusia knyga domėjosi Dainius Elertas (Kavaliauskaitė 2017). Minimas leidinys – 1858 m. išleista pirmoji Klaipėdos miesto adresų knyga. Leidinys retas, Lietuvos bibliotekose žinomas tik vienas jo egzempliorius. Priklausomybę H. Šojui liudija spaudinyje esantis antspaudas: „Scheu Rittergutsbesitzer Adl. Heydekrug Ostpr.“ Pasak D. Elerto, knygą H. Šojus įsigijo ne anksčiau nei 1881 m., o į Šiaulių biblioteką leidinys pateko

1983 metais, viename iš antikvariatų jį įsigijus už 25 rublius (Kavaliauskaitė 2017). Neatmestina prielaida, jog leidinį H. Šojus galėjo įsigyti anksčiau nei 1881 metais. 1873 m. H. Šojus įsigijo Lėbartų (vok. *Löbarden, Löbarten*, Klaipėdos apskr.) dvarą. Antspaude esantis užrašas liudija, jog H. Šojus jau buvo dvarininkas, todėl tikėtina, jog leidinys galėjo būti įsigytas ne anksčiau kaip 1873 metais. Įdomu tai, jog H. Šojui minimas leidinys turėjo ne tiek praktinę, kiek istorinę vertę. Nuo knygos išleidimo (1858) iki to meto, kai ją įsigijo H. Šojus (ne anksčiau nei 1873), turėjo būti praėję ne mažiau kaip 15 metų, todėl leidinys turėjo būti praradęs savo aktualumą (pasikeitę gyventojų adresai ir kiti dalykai). Intriguojantis šio egzemplioriaus atsiradimo Šiauliuose kelias. D. Elerto teigimu, anksčiau minėtam M. Toleikiui H. Šojaus dvare likusias vertybes tvarkyti padėjo talkininkai – Klaipėdos krašto visuomenės ir kultūros veikėjai Jonas Kybrancas (1897–1967), Arnoldas Endzinas (1906–1984) ir kt., knygomis domėjosi Lietuvos mokslų akademija, lietuvių kultūros ir spaudos darbuotojas Peliksas Buigailiškis (1883–1965), kuris 1948–1949 m. Kaune buvo paskirtas rūšiuoti knygų, parvežtų iš Klaipėdos krašto (Kavaliauskaitė 2017). Todėl knyga į Šiaulių biblioteką galėjo patekti per minėtus asmenis ar kitais keliais.

Šilutės muziejuje, be kitų dalykų, šiandien saugoma dailės kūrinių kolekcija. Tarp eksponatų esama XX a. pr. dailininko Artūro Paišo (Arthur Peisz) nutapyto H. Šojaus portreto savo paties bibliotekos aplinkoje – kairėje portreto pusėje matyti lentynose sudėtų knygų nugarėlės (*Šilokarčemos dvaro dailės kūrinių rinkinys Šilutės muziejuje* 2008, 4–5).

Trumpa H. Šojaus asmeninės bibliotekos paveldo charakteristika. Kalbėti apie H. Šojaus asmeninės bibliotekos paveldą gana keblu. Stokojama duomenų apie jo buvusios asmeninės bibliotekos likimą. Šilutės Hugo Šojaus muziejus nurodo saugantis 18 H. Šojaus bibliotekai priklausiusių leidinių, kurių nuosavybę ir autentiškumą liudija spaudinių priešlapius žymintys antspaudai ir signatūros (*Šilutės muziejus*).

Šiandien buvusią H. Šojaus biblioteką liudija 15 LMAVB saugomų dvarininkui priklausiusių leidinių. Atskiros rinkinio šie leidiniai nesudaro – egzemplioriai paskirstyti po Pagrindinį ir Retų spaudinių fondus. 15 H. Šojui priklausiusių leidinių buvo rasti per elektroninį LMAVB katalogą, sistemoje pasirinkus paiešką pagal buvusį savininką. Kaip jie pateko į biblioteką ir kada tiksliai buvo suinventorinti, šiandien sunku pasakyti, tam trūksta išsamesnių duomenų ir tyrimų. Ne visi iš asmeninės H. Šojaus bibliotekos gauti leidiniai fiksuoti inventorinėse LMAVB knygose ar registruoti kaip H. Šojui priklausiusios knygos. Inventorinėje knygoje rastas įrašas liudija, jog leidiniai į LMAVB pateko 1946 m. birželio mėnesį, tačiau inventoriaus knygos pastabų skiltyje jokių įrašų nėra. D. Barasa, rašęs apie H. Šojaus kultūrinę veiklą, remėsi Šilutės muziejaus archyviniais dokumentais, minėjo *1948 m. rugpjūčio 3 d. iš Šilutės muziejaus bibliotekos paimtų knygų sąrašą* (Barasa 2004, 85). Tai, jog LMAVB inventorinėse knygose 1946 m. datuotas įrašas, o Šilutės muziejuje esantis paimtų knygų sąrašas liudija 1948 metus, leidžia daryti prielaidą, jog leidiniai LMAVB galėjo būti perduoti ne vienu ypu. Būtent taip nutiko su rankraštiniu H. Šojaus fondu (LMAVB RS F 170). Tai, jog leidiniai į LMAVB galėjo patekti 1946 metais, liudytų ir anksčiau minėtas L. Vladimirovo vizitas į Šilutę 1944 m. rudenį. Gali būti, jog H. Šojaus knygos LMAVB buvo perduotos paties L. Vladimirovo rūpesčiu.

Rimantas Jasas, tyrinėjęs rankraštinių H. Šojaus archyvą, nurodo, jog į LMAVB jis pateko 1946 metais, o 1965 m. dar buvo papildytas (Jasas 1990, 116). Pasak D. Barasos, iniciatyvos iš apleisto H. Šojaus dvaro į Vilnių pargabenti dvarininko archyvą LMAVB atstovai ėmėsi 1948 metais. Jis rašo, jog biblioteka, esą, buvusi gausi: „knygos buvo skaičiuojamos ne vienetais, o ryšuliais“, o H. Šojus, „be kitų vertingų leidinių, buvo apsirūpinęs naujais paminklotyrine bei paminklosaugą propaguojančia literatūra“ (Barasa 2004, 82). Savo teiginius D. Barasa grindžia 1948 m. rugpjūčio 3 d. iš Šilutės muziejaus bibliotekos paimtų knygų sąrašu.

Visi LMAVB rasti leidiniai turi nuosavybę liudijančius įrašus – antspaudus. Saugomų leidinių chronologinės ribos apima XIX–XX amžius, iš jų seniausias – 1848 metų, o naujiausias – 1932 metų. Manytina, jog temine sandara H. Šojaus biblioteka turėjo būti universali. LMAVB saugoma dvarininkui priklausiusių kraštotyrinės, istorinės, gamtos mokslų ir kt. tematikos leidinių, liudijančių, jog H. Šojus kūrė universalią biblioteką, atspindėjusią jo interesus.

Iš kraštotyrinės tematikos knygų minėtina 1848 m. A. Ortmano parengta *Klaipėdos miesto istorija* (*Geschichte der Stadt Memel*). Tai seniausias LMAVB saugomas H. Šojui priklausęs leidinys. Knygoje esama pabraukimų pieštuku, ji įrišta kartu su 1858 m. išspausdintu leidiniu apie naują Klaipėdos miesto gatvių numeraciją (*Neue Nummerierung der Straßen der Stadt Memel*). Minėti veikalai buvo išleisti, kai H. Šojus buvo jauno (trejų ir trylikos metų) amžiaus. Vadinasi, kai juos įsigijo, jie jau buvo pasenusio turinio ir praradę aktualiają vertę (pakitusi gatvių numeracija, pasikeitę savininkai ir kt.). Tokių spaudinių kaupimas leidžia teigti, jog H. Šojus domėjosi kraštotyrine medžiaga, o juos kaupė dėl istorinės vertės (taip pat žr. anksčiau minėtą Šiaulių bibliotekoje saugomą leidinį).

Kita asmeninei H. Šojaus bibliotekai priklausiusi knyga – 1888 m. Prūsų Lietuvos tautosakininko, Tilžės aukštesniosios mergaičių mokyklos mokytojo ir direktoriaus Kristijono Barčo (Christian Bartsch, 1832–1890) parengtas kraštotyrinis veikalas *Tilžės istorijos eskizai* (*Skizzen zu einer Geschichte Tilsits von der ältesten Zeit bis 1812*). Jame aprašyta Tilžės miesto įkūrimo istorija, svarstyta apie miesto pavadinimo kilmę, dėmesys skirtas laikmečiui iki 1812 m. aptarti. Iš kraštotyrai skirtų veikalų dvarininkas taip pat turėjo savo bičiulio A. Becenbergerio parengtą leidinį *Kuršių nerija ir jos gyventojai* (*Die Kurische Nehrung und ihre Bewohner*, 1889), taip pat 1905 m. išleistą knygą apie Drengfurto miestą (dab. Srokovas, Lenkija) (*Geschichte der Stadt Drengfurt*).

H. Šojaus asmeninėje bibliotekoje būta istorinės ir politinės tematikos veikalų, karo dalyvio atsiminimų apie karo veiksmus Rytų Prūsijoje (*Mit der ostpr. Landwehr 33 bei der Verteidigung der Heimat*, 1916), žinomo karininko gyvenimo aprašymų (*Paul von Hindenburg. Ein Lebensbild*, 1915), veikalo apie Europos ateitį (*Kommt Europa wieder hoch?*, 1932), iliustruoto leidinio, skirto Pirmajam pasauliniam karui (*Der Grosse Krieg in Bildern*, 1918) ir kt.

H. Šojus kaupė gamtos mokslams priskirtinus leidinius, su medicina susijusius veikalus (*Über den Nachweis der Hormone im Blute*, 1924), turėjo knygą apie kriptogaminę botaniką (*Dr. L. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora ...*, 1889).

Bibliotekoje H. Šojus taip pat turėjo draminių kūrinų (*Sturmgeselle Sokrates*, 1903), filosofinį Imanuelio Kanto (Immanuel Kant, 1724–1804) veikalą (*Von der Macht des Gemüths ...*, 1876), šventinį leidinį, skirtą 1907 m. rugsėjo 23 d. Klaipėdoje atidengtam paminklui (*Festschrift zur Enthüllungs-Feier des Nationaldenkmals ...*, 1907) ir Rytų Prūsijoje vartotų posakių rinkinį (*Des Volkes Rede. Eine Sammlung ostpreussischer Ausdrücke und Redensarten*, 1878).

Proveniencijų atžvilgiu, LMAVB saugomas H. Šojaus knygų paveldas yra tvarkingas. Leidiniai nepasižymi marginalinių įrašų gausa (jų esama tik pavieniuose egzemplioriuose). Vienoje knygoje esama rankraštinio įrašo, pasirašyto Šojaus vardu („Scheu“), todėl manytina, jog jis galėjo būti užrašytas paties H. Šojaus. Kai kuriuose leidiniuose esama dedikacinių įrašų, tačiau jiems dar reikalingi išsamesni tyrimai.

De visu patikrinti LMAVB saugomi H. Šojui priklausę egzemplioriai rodo, jog dvarininkas turėjo 5 skirtingų rūšių nuosavybę patvirtinančius antspaudus: mėlyno rašalo ornamentuotą antspaudą su įrašu „HUGO SCHEU Ostpreussen Adl. Heydekrug pr. Heydekrug“, mėlyno rašalo antspaudą be rėmelio su įrašu „Scheu Rittergutsbesitzer Adl. Heydekrug Ostpr.“, mėlyno rašalo antspaudą be rėmelio su užrašu „Hugo Scheu Rittergutsbesitzer Adl. Heydekrug pr. Heydekrug, Ostpr.“, taip pat mėlyno rašalo antspaudą be rėmelio su įrašu „Oekonomterat Scheu

Dep. Landschaftsdirektor Adl. Heydekrug pr. Heydekrug, Ostpr.“ ir mėlyno rašalo antspaudą be rėmelio „General-Landsch.-Direktor a. D. Dr. h. c. Scheu Landesökonomierat Heydekrug (Memelgebiet)“. Vincas Kisarauskas, tyrinėjęs Lietuvos knygų ženklus, nurodė dar vieną H. Šojaus turėtą antspaudą: „General LandSch.-Direktor / Dr. h. C. Scheu / Landesöconomierat / Königsberg Tr / Ostpr. Landschaft“ (Kisarauskas 1984, 199). Vis dėlto, tokiu antspaudu pažymėtos knygos LMAVB kol kas nerasta.

Kaip minėta anksčiau, *de visu* LMAVB peržiūrėti H. Šojui priklausę leidiniai liudija, jog dvarininkas turėjo mažiausiai 5 skirtingus antspaudus, taip pat dar vieną, nurodytą V. Kisarausko. Nėra visiškai aišku, kokių principu remdamasis jis žymėjo savo asmeninei bibliotekai priklausiusias knygas. Vieni bibliofilai preciziškai antspauduoja knygas, nurodydami, kada jas įsigijo, kiti – žymi, neatsižvelgdami į tai, kada jos įgytos. Kokiam bibliofilų tipui priklausė H. Šojus? Kol kas sunku atsakyti į šį klausimą – trūksta išsamesnių tyrimų. Kai kurie leidiniai antspauduoti kelis kartus (turi po tris antspaudus). Manytina, jog H. Šojus disponavo visais turėtais antspaudais be aiškios sistemos, knygas žymėdavo pramaišiu, neatsižvelgdamas į leidinio įsigijimo metus. Teiginį patvirtintų jo turėtas leidinys apie botaniką (*Dr. L. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora ..., 1889*). Priešlapyje jis žymėtas dviejų rūšių antspaudais – „General-Landsch.-Direktor a. D. Dr. h. c. Scheu Landesökonomierat Heydekrug (Memelgebiet)“ ir „HUGO SCHEU Ostpreussen Adl. Heydekrug pr. Heydekrug“. Pirmasis antspaudas liudytų, jog leidinys turėjo būti įsigytas ne anksčiau kaip 1921 metais, kuomet jis pradėjo eiti svarbias Rytų Prūsijos žemės ūkio kredito ir draudimo įstaigos generalinio direktoriaus pareigas (jas ėjo 1921–1925 metais). Antrasis antspaudas paprastesnis – nenurodo nei turėto daktaro laipsnio, nei užimtų pareigų, tačiau liudija H. Šojų buvus dvarininku. Iš šių knygų ženklų šiandien keblu atsekti knygų įsigijimo laiką. Vis dėlto H. Šojaus naudoti antspaudai atskleidžia tam tikrų detalių: ne visi leidiniai buvo įsigyti, vos tik jiems pasirodžius. Kai kuriuos spaudinius H. Šojus įsigijo gerokai vėliau. Pavyzdžiui, 1907 m. pasirodžiusi šventinė kalba, skirta tais pačiais metais Klaipėdoje atidengtam paminklui, pažymėta antspaudu, liudijančiu H. Šojaus užimtas generalinio direktoriaus pareigas Rytų Prūsijos žemės ūkio kredito ir draudimo įstaigoje. Vadinasi, egzempliorius buvo įsigytas, praėjus 14 metų po veikalo išleidimo, t. y. ne anksčiau nei 1921 metais. Įmanu daryti ir kitą prielaidą, jog knygas H. Šojus suskubo žymėti tik nuo tam tikro laiko, t. y. iki tol jų visai neantspaudavo. Šį teiginį patvirtintų minėtoji šventinė kalba, skirta paminklo atidengimui Klaipėdoje. Minėtasis paminklas – *Borussia*, arba dar kitaip vadinamasis *Tautinis paminklas*, atidengtas 1907 m. Klaipėdoje ir skirtas pergalei prieš Napoleoną (pranc. Napoléon Bonaparte, 1769–1821) 100 metų sukakčiai paminėti. Nuo 1907 m. H. Šojus ėjo Rytų Prūsijos žemės ūkio kredito ir draudimo įstaigos Tilžės departamento direktoriaus pareigas. Paminklo atidengimo iškilmėse dalyvavo pats Prūsijos karalius Vilhelmas II (tikr. Friedrich Wilhelm Viktor Albert, 1859–1941; valdė 1888–1918). Manytina, jog būdamas aukštas valdininkas, iškilmėse taip pat turėjo dalyvauti H. Šojus, tad ir minėtą leidinį veikiausiai įsigijo tais pačiais 1907 metais, o antspaudavo tik po kurio laiko.

Išvados. Aktyvus visuomenės ir kultūros veikėjas, Šilutės miesto mecenatas, dvarininkas Hugas Šojus (Hugo Scheu, 1845–1937) buvo sukaupęs turtingų kolekcijų, domėjosi lituanistika, turėjo vertingą asmeninę biblioteką.

Užuominų apie H. Šojaus biblioteką randama beveik visose dvarininko gyvenimo veiklai skirtose publikacijose, amžininkų prisiminimuose. Tai, jog asmeninėje H. Šojaus bibliotekoje būta retų ir vertingų lituanistinių XVI–XX a. leidinių, liudija LMAVB RS saugomas su dvarininko testamentu susijęs raštas.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje H. Šojaus dvaras nukentėjo nuo jame apsistojusios sovietinės armijos dalinių. Sukauptos vertybės po karo išsibarstė, biblioteka buvo išsklaidyta – leidiniai nugulė įvairiose atminties institucijose, pateko privačių kolekcininkų globon, buvo sunaikinti. Išlikusios kolekcijos atsidūrė Šilutės muziejuje, sukaupto archyvo ir turėtos lituanistinės bibliotekos dalis buvo perduota LMAVB, taip pat Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai, pasklido po kitas institucijas.

Straipsnyje pirmą kartą apibūdintas H. Šojaus asmeninės bibliotekos paveldas, saugomas LMAVB. Tyrimo metu nustatyta mažiausiai 15 leidinių, priklausiusių H. Šojui. Visi jie turi nuosavybę patvirtinančius įrašus – antspaudus. Proveniencijų atžvilgiu, LMAVB saugomas H. Šojaus knygų paveldas yra tvarkingas, neturintis daug marginalinių įrašų. Leidinių chronologinės ribos apima XIX–XX a. spaudinius (seniausias – 1848, naujausias – 1932 metų).

Nustatyta, jog žanriiniu požiūriu H. Šojaus asmeninė biblioteka buvo įvairi – turėta kraštotyros, istorijos, gamtos mokslų ir kitos tematikos leidinių. *De visu* patikrinti LMAVB saugomi H. Šojui priklausę leidiniai parodė, jog dvarininkas turėjo 5 skirtingų rūšių nuosavybę patvirtinančius antspaudus. Tyrimas atskleidė, jog H. Šojus disponavo visais turėtais antspaudais, knygas jais žymėjo pramaišui, neatsižvelgdamas į leidinio įsigijimo metus.

Buvusi H. Šojaus asmeninė biblioteka iki šiol nebuvo išsamiai tirta. Straipsnyje apibendrintai atskleistas dvarininko asmeninės bibliotekos paveldo likimas. Turimos negausios žinios leidžia kalbėti apie apytikrą buvusios bibliotekos atkūrimą, tačiau tai tik mažas pirmas žingsnis į tolesnius ir išsamesnius H. Šojaus bibliotekos tyrimus, kuriuos būtina tęsti.

ŠALTINIAI

Šojus (Scheu) Hugo. F170. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (LMAVB RS).

LITERATŪRA

Barasa, Darius. 2004. „Hugo Scheu – paribio kultūros žmogus“. In *Kultūriniai saitai abipus Nemuno: Mažosios Lietuvos reikšmė Didžiajai Lietuvai spaudos draudimo metais (1864–1904)*, 78–86. Acta historica universitatis Klaipedensis 10. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Jakštas, Petras. 1994. *Senoji Šilutė*. Šilutė: Šilutės kultūros, švietimo ir sporto skyrius.

Jasas, Rimantas. 1990. „Klaipėdos krašto istorijos šaltiniai: Hugo Šojaus XVIII a. – XX a. pirmosios pusės archyvas Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyriuje“. *Lietuvos istorijos metraštis* 1989: 116–130.

Jokubavičienė, Kristina. 2012. „Šilokarčemos dvaro dailės kūrinių rinkinys Šilutės muziejuje“. In *Šilutė ir jos 500 metų istorija*, 101–113. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Kaunas, Domas. 1987. „Profesorius jaunystės miestas“. *Komunistinis darbas*, 1987, vasario 21.

Kavaliauskaitė, Živilė. 2017. „Vertinga knyga saugoma Šiaulių bibliotekoje“. 2017, sausio 25. <http://old.skrastas.lt/?data=2017-01-25&rub=1065924810&id=1485187553>.

Kisarauskas, Vincas. 1984. *Lietuvos knygos ženklai 1518–1918*. Vilnius: Mokslas.

Lietuvninkaitė, Nijolė. 1992. „Asmeniniai knygų rinkiniai Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais“. *Knygotyra* 18 (25): 57–64.

Lietuvninkaitė, Nijolė. 2011. „Prezidento Antano Smetonos asmeninė biblioteka: paveldas ir tyrimai“. *Knygotyra* 56:274–286.

- Sembritzki, Johann Karol et Arthur Bittens. 2008. *Šilokarčemos apskrities istorija*. Iš vokiečių kalbos vertė Jonas Jonaitis. Šilutė: Šilutės kraštotyros draugija.
- Skomskis, Juozas. 1998. „Dvaras į kurio pamatus Mažosios Lietuvos dvasia įmūryta“. *Kauno diena*, 1998, sausio 3.
- Šilokarčemos dvaro dailės kūrinių rinkinys Šilutės muziejuje*. 2008. Sudarė Kristina Jokubavičienė, Roza Šikšnienė. Šilutė: Šilutės muziejus.
- Šilutės muziejus*. „Hugo Šojaus darbo kabinetas“. Žiūrėta 2022, gegužės 6. <https://www.silutesmuziejus.lt/home/ekspozicijos/hugo-sojaus-darbo-kabinetas/>.
- Toleikis, Martynas. 2008. *Skaitiniai apie Klaipėdos kraštą. Ir žodžiai tapo Kūnu*. Klaipėda: Vėjasparnis.
- V. D. universiteto žinios*. 1937. „Dovanos universiteto bibliotekai“. 1937, nr. 9/10, 251–290.

Priedas. Asmeninei Hugo Šojaus bibliotekai priklausiusių leidinių, saugomų Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, abėcėlinis sąrašas

1. BARTSCH, Christian. *Skizzen zu einer Geschichte Tilsits von der ältesten Zeit bis 1812*. Tilsit: J. Reyländer & Sohn, 1888.
2. BEZZENBERGER, Adalbert. *Die Kurische Nehrung und ihre Bewohner*. Stuttgart: J. Engelhorn, 1889.
3. BOCK, Heinrich. *Über den Nachweis der Hormone im Blute*. München: Richard Pflaum, 1924.
4. BONK, Hugo. *Geschichte der Stadt Drengrfurt: zur Feier des 500jährigen Stadt-Jubiläums am 4. Juli 1905*. Rastenburg: Eduard Ahl. B. m. b. H., 1905.
5. CZYBORRA, Albert. *Mit der ostpr. Landwehr 33 bei der Verteidigung der Heimat*. Gumbinnen: C. Sterzel's Buchhandlung (Gebr. Reimer), 1916.
6. *Der Grosse Krieg in Bildern*. Berlin: Georg Stilke, 1918.
7. *Festschrift zur Enthüllungs-Feier des Nationaldenkmals in Memel am 23. September 1907*. Memel: Johannes Schenke, Kurt Siebert, 1907.
8. HINDENBURG, Bernhard von. *Paul von Hindenburg. Ein Lebensbild*. Berlin: Schuster & Loeffler, 1915.
9. KANT, Immanuel. *Von der Macht des Gemüths durch den bloßen Vorsatz seiner krankhaften Gefühle Meister zu sein*. Leipzig: Carl Geibel, 1876.
10. KNICKERBOCKER, Hubert Renfro. *Kommt Europa wieder hoch?* Berlin: Rowohlt, 1932.
11. LUERSSSEN, Christian. *Dr. L. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora von Deutschland ...* Bd. 3. Leipzig: Eduard Kummer, 1889.
12. *Neue Nummerirung der Straßen der Stadt Memel*. Memel: August Stobbe, 1858.
13. NIBORSKI, Leon Sperber. *Des Volkes Rede. Eine Sammlung ostpreussischer Ausdrücke und Redensarten*. Loebau Westpr.: R. Skrzeczek, 1878.
14. ORTMANN, A. *Geschichte der Stadt Memel*. Memel: Friedr. Willh. Horch, 1848.
15. SUDERMANN, Hermann. *Der Sturmgesele Sokrates: Komödie in vier Akten*. Stuttgart und Berlin: J. B. Corta'sche Buchhandlung, 1903.

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of the Sciences

Books from the Personal Library of Hugo Scheu in the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences

Summary

Hugo Scheu (1845–1937), a cultural activist and the owner of an estate in Heydekrug (now Šilutė), gathered copious art collections, was interested in Lithuanian studies and had a valuable personal library. However, his valuable collections of artworks and publications in Lithuanian studies were scattered after the storms of World War II – some were destroyed, others found their way into memory institutions.

There is still a dearth of comprehensive research for a reconstruction of Scheu's personal library. There are no special historiographic works concerning its history. Furthermore, there is not enough information to fully envisage this once valuable library or to figure out how and when its books came to the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences. Some of the books formerly owned by Hugo Scheu were distributed among institutions, others dispersed or destroyed. It is presently known that eighteen publications previously owned by Scheu are held in the Šilutė Museum, one in the Šiauliai County Povilas Višinskis Library, others in the Wroblewski Library. The present article aims to analyze Sheu's books now kept in the Wroblewski Library based on press publications related to the landowner's library.

The article for the first time describes the heritage of Hugo Sheu's personal library kept in the Wroblewski Library. At least fifteen publications previously owned by Sheu were identified in the course of the research. All of them have ownership marks (stamps). *De visu* examination of Sheu's publications kept in the Wroblewski Library revealed that the landowner had five different types of ownership-confirming stamps. The personal library of Hugo Sheu is established to have been diverse in subjects – it included publications in ethnography, history, natural sciences and other disciplines.

Keywords: Hugo Sheu; personal library; bibliophilic heritage; history of personal libraries; book culture; Lithuanian studies; Lithuania Minor; Šilutė; The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences.

Įteikta 2022 m. gegužę